

Ознамець Галина Олександрівна,
старший викладач кафедри правничої
лінгвістики Національної академії
внутрішніх справ

ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Не викликає сумнівів важливість юридичних термінів, адже проблема юридичної термінології завжди була актуальною у правовій науці. Сьогодні у сфері дослідження питань юридичної термінології плідно працюють такі вітчизняні правознавці та лінгвісти: Н. В. Артикуца, А. В. Красницька, М. І. Любченко, Г. С. Онуфрієнко, Л. І. Чулінда, С. А. Юлдашева та інші.

Юридична термінологія є важливим елементом юридичної техніки, основним засобом конструювання правового тексту, інструментом вираження змісту правових понять. Доречно зазначено, що юридичні терміни як словесні визначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається та закріплюється зміст нормативно-правових приписів держави, мають винятково велике значення при формулюванні правових приписів. Вони сприяють досягненню максимальної лаконічності тексту, його точності й ясності [1, с. 100]. Українська юридична термінологія сформувалася як система у процесі тривалого історичного розвитку. Пройшовши тривалий і складний шлях становлення, юридична термінологія на сьогодні є сформованою терміносистемою, що задовольняє комунікативні потреби правознавців і правозастосувачів [2, с. 114].

М. Вербець висловила думку, що в юридичній термінології української мови найвизраźніше виявляється вплив неслов'янських мов, насамперед класичних (грецької та латини), живих романських (французької, італійської) і германських (англійської, німецької) мов [3].

А. В. Красницька джерела виникнення юридичної термінології поділяє на чотири типи:

1) класичні мови – латинська й грецька, які стали базою для багатьох термінологічних систем (з латинської мови запозичені такі терміни: віктимологія (victima – жертва та грец. logos – вчення); делікт (delictum – провина, злочин); експертиза (expertise, від expertus – досвідчений), кодекс (codex – книга); кримінологія (crimen, criminis – злочин та грец. logos – слово, вчення); легітимність (legitimus – законний, правомірний, згідний із законами; з грецької мови запозичені такі терміни: дактилоскопія (daktylos – палець та skoreo – дивлюся) – вивчення папілярних візерунків фаланг пальців рук з метою криміналістичної ідентифікації особи людини; діаспора (diaspora – розкидання, розсіяння); зона (zown – пояс); клептоманія (klepto – викрадаю та mania – пристрасть) – хворобливе прагнення здійснити крадіжку;

2) старослов'янська та інші слов'янські мови (зі старослов'янської мови запозичені такі терміни: жалоба та тяжа у значенні «офіційна заява в суд», грабувати, каятися, свідок, карати, казнити, сторона – «кожний із двох противників, що судяться», злодій: із чеської – позов, право в значенні «суд» і «процес»; з польської – скарга, вирок; з російської мови – начальство, уступка, дума, доход, супутник, столиця, община, кустарництво);

3) українська мова (власне українськими юридичними термінами є: правник – «юрист», вина, порука, слідство, злочин, правозаступник, протест, злочинець, злочинний, присуд, підсудний, позивати тощо);

4) інші мови, крім слов'янських (з французької мови запозичені терміни: денонсація (denonciation – «повідомлення»); паспорт (passeport – «документ, що засвідчує особу»); преамбула (preamble – «передмова»); шантаж (chantage – «вимагання»); з німецької мови – трасологія (Trasse і грец. logos – «вивчення слідів, відбитків, які залишені на місці злочину»); референція (referenz – «довідка, відзив про колишню службу»); штраф (Strafe – «заходи юридичного примусу грошового характеру»); з італійської мови – бандитизм (banda – «зграя»; bandito – «вигнанець, висланий»); валюта (valuta, від лат. Valeo – «коштую»); карантин (quarantagioni – «сорок днів»); фірма (firma – «підпис»); з англійської мови – імпічмент (impeachment – «осуд», «обвинувачення»); імпорт (import – ввезення, від лат. Importare – «ввозити»); опціон (option – «вибір»); стандартизація (standard – «норма», «зразок») тощо [1, с. 166–167].

На думку Н. О. Горобець, рівень розвитку юридичного глосарію залежить від накопиченого державного досвіду правового регулювання суспільних відносин, законотворчості і правозастосування, глибини наукового вивчення правових явищ та категорій, заходів щодо упорядкування та систематизації термінологічної системи права [4, с. 7].

Запозичення з грецької та латинської мов відіграли велике значення у розвитку юридичної термінології. А. В. Красницька акцентує увагу на тому, що латинізми почали входити до української мови у X–XV ст. – через грецьку мову, у XV–XVI – польську, а з XVII ст. – як через латинську, так і через західноєвропейські мови (німецьку, французьку). Наявність латинізмів є однією з характерних особливостей юридичної лексики. Певні поняття неможливо визначити без використання латинських термінів. У середньовіччі латинська мова набула значення міжнародної юридичної мови. Правові акти раннього середньовіччя (Варварські Правди, «Саксонське зеркало») були написані латинською мовою [5, с. 251]. М. Ключко вказує на те, що «саме терміноелементи греко-латинського походження є справжніми інтернаціоналізмами, оскільки вони не належать до жодної з живих мов, і тому є однаково чужими та одночасно рідними будь-якій мові» [6, с. 229–230]. Багато слів грецького та латинського походження стали інтернаціональними. Інтернаціоналізми в українській лексиці – запозичені слова з тим самим значенням з одного джерела в кілька мов,

близьких за походженням або подібних за своїм культурним розвитком. Це такі слова, як асоціація, бізнес, бюрократія, дедукція, декларація, індукція, еволюція, класифікація, конституція, криптографія, оренда, реакція, сервітут, суб'єкт, суборенда, трансація, фотографія, штаб тощо [7, с. 118].

Куньч З. Й. зауважує, що запозичені термінологічні елементи, особливо морфеми давньогрецького і латинського походження, добре придатні для термінотворення, оскільки якнайкраще відповідають основним ознакам термінів (однозначність, стилістична нейтральність, точність, короткість, відсутність експресивності, суб'єктивно-оцінних відтінків тощо) [8, с. 215].

С. А. Юлдашева звертає увагу на те, що українську правничу термінологію формують законодавчі акти та нормативні документи, що були створені в різні часи та за різних умов. Вони використовувалися в різних політико-економічних умовах, базувалися на різних методологічних основах [9, с. 244].

Таким чином, значна частина юридичної термінології української мови склалася на базі безпосередніх запозичень із різних мов: класичних (грецької та латинської), слов'янських (польської, російської, чеської), європейських (французької, англійської, німецької, італійської) та східних мов.

Список використаних джерел

1. Красницька А. В. Юридичні документи : техніка складання, оформлення та редагування: Посібник. 2-е вид., доповн. і переробл. К. : Парламентське вид-во, 2006. 528 с.

2. Красницька А. В., Посмітна В. В. Історія формування української юридичної термінології. *Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи*. Матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листопада 2016 року) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ. 2018. Ч. 1. С. 111–114.

3. Вербенец М. Лексико-семантичні процеси в сучасній юридичній термінології. URL: file:///C:/Users/dom/Downloads/aryl_2005_11_11.pdf.

4. Горобець Н. О. Проблеми використання юридичної термінології в законодавстві України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 1 (1). С. 7–10.

5. Красницька А. В. Використання запозиченої лексики в юридичних текстах. Науковий вісник НАВСУ. 1999. № 1. С. 250–255.

6. Ключко М. Джерела походження та способи творення юридичних термінів України. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 4. С. 223–231. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5651/1/Klochko_223.pdf

7. Красницька А. В., Ознамець Г. О. Латинізми та грецизми у сфері права та психології. *Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи* [Текст] : матеріали XV Всеукр. наук.-практ.

конф. з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 28 листоп. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 114–119.

8. Куньч З. Й. Проблеми чужомовного впливу на українську науково-технічну термінологію. *Термінологічний вісник* : Зб. наук. пр. К. : ІУМ НАНУ. 2013. Вип 2 (1). С. 215–220.

9. Юлдашева С. А. Уніфікація термінології як напрям удосконалення ролі правової термінології в мові законодавства. *Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи*. Тези доп. X Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2019.

Онуфрієнко Олексій Володимирович,
доцент кафедри менеджменту Економіко-
гуманітарного інституту національного
університету «Запорізька політехніка»,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗМІНИ В УНІФІКУЮЧІЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНІЙ ТРАДИЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ ГАЛУЗІ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДЕРЖАВОЗНАВСТВА ТА СФЕРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРИЧИНИ Й МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Необхідність здійснення сучасних компаративних досліджень з адміністративного та конституційного права, порівняльного правознавства і державознавства, що оперують розлогим емпіричним матеріалом, зібраним із практики публічного врядування багатьох зарубіжних країн, безпосередня аналітична робота з власне англійськомовними, французькомовними, німецькомовними джерелами, змушує вітчизняних науковців звертати особливу увагу на сучасні поняттєво-термінологічні й лінгвістичні питання, зокрема на точність перекладу законодавчих і доктринальних термінів, офіційних назв різних структур публічного сектору тощо. Ситуація ускладнюється спостережуваними змінами в уніфікуючій поняттєво-термінологічній англійськомовній парадигмі, що перебуває в ситуації зламу панівних настанов, проте ще претендує на універсальність з огляду на сучасний світовий статус англійської мови, природно ґрунтуючись на сучасному британському публічно-адміністративному світогляді з її традицією універсального використання термінів «цивільна служба» / «цивільний службовець» у застосуванні до відповідних структур публічного сектору та їх співробітників.

Саме через англійську мову як сучасну «lingua franca», з огляду на роль англійськомовної наукової літератури та не без впливу англійськомовних мас-медіа та продуктів масової культури, традиція використання термінів «civil service» / «civil servants» була принаймні частково сприйнята в континентально-європейських державах, у тому числі у ФРН, Франції, Австрії тощо. Так, зокрема специфічний